

درخت آسوری

گزارش : سعیدعربان

درخت آسوری نام متنی است با زمانه از متون فارسی میانه که به مناظره بسیار مفصل بین درخت خرما و بیزا اختصاص دارد. این متن که در مجموعه "متن های پهلوی" تالیف دستور جا ماسب جی منوچهر جا ماسب آسانا، بمبئی ۱۸۹۷، ص ۱۱۴-۱۰۹، جای دارد، به صورت نشر و بدون مطلعی با نیا پیش هرمزد، چنانکه در اغلب متون به چشم می خورد، در ۵۴ بندت تحریر شده است.

بطور کلی در مورد گزارش حاضر ذکر برخی از نکات ضروری است که در زیر بطور کوتاه به آن اشاره می شود.

نخست : در بین متون با زمانه فارسی میانه، دو متن بلند و وجود دارد که هریک از آنها کم و بیش از ویژگی های زیبایی فارسی میانه اشکا نی — خوردا راست، این دو متن عبارتند از "یا دگا رزریر" و متن حاضر یعنی "درخت آسوری". البته باید توجه داشت که دو متن یاد شده، از نظر میزان در برداشتن واژگان و ساخت افعال فارسی میانه اشکا نی کا ملا "یکسان نبوده و از این حیث دارای شدت و ضعف های می باشد. به عبارتی دیگر، متن "یا دگا رزریر" علیرغم وابستگی و دارندگی اصلی پارسی، تا اندازه بسیار زیادی این ویژگی را از دست داده و هر چه بیشتر ساخت افعال و واژگان فارسی میانه جنوبی یعنی پهلوی ساسانی را به خود گرفته است. تا جایی که، اگر از مؤخره و پایان نویسی آن که می توان گفت کا ملا "ویژگی پارسی خود را حفظ کرده، چشم پوشیم، باید آن را یک متن پارسی، کا ملا "پهلوی بیانیگاریم. اما در متن "درخت آسوری" وضع به گونه ای دیگر است. به عبارتی، واژه ها و افعال بکار رفته در آن را می توان به دو بخش کا ملا "متما ییز تقسیم نمود. بخشی از این واژه ها و افعال به صورت پهلوی ساسانی و در برخی موارد به شکل هزوارش بکار رفته و پاره دیگر به گونه پارسی مورد استفاده قرار گرفته است. چنانکه این دوگانگی در کا ملا "برخی از واژه های متن مشهود است. بطور مثال، ساخت اول شخص مفرد از فعل بودن، هم به صورت هزوارش **ahēm** و هم به گونه غیر هزوارش **ahēm** که ساختی

کا ملا"پا رتی دار دبه تحریر درآمده است. نمونه دیگر ضمیر اول شخص مفرد است که در متن به دو گونه زیر مکرر بکار رفته است. صورت اول man که با زمانه ضمیر شخصی مفرد در حالت وابستگی دوره باستانی است و در متون فارسی میانه ساسانی به عنوان تنها صورت ضمیر شخصی اول شخص مفرد بجای مانده و شکل دوم az که با زمانه azam اوستا و adam فارسی باستان بوده و بیا نگر ضمیر اول شخص مفرد در حالت فاعلی است که در متون پارسی بکار رفته و موارد استفاده آن نیز کا ملا" رعایت می - گردیده است^۱.

البته در این مورد، نمونه های بسیاری وجود دارد که با بررسی کا مل متن می توان به تمام آنها دست یافت. نکته مهم و حاصل کلام این که با توجه به ساخت پارسی فعال و واژه های بی که در این متن مکرر به چشم می خورد، و نیز اصل پارسی آن که مورد اتفاق نظر عا مدها نشمندان این رشته می باشد واژه های بی که در املا بین فارسی میانه جنوبی و فارسی میانه اشکانی مشترک می باشند و نیز واژه های بی که به صورت فارسی میانه اشکانی املا شده اند، کا ملا" به گونه پارسی قرائت گردیده اند، و واژه های دیگری معنی هزوارش ها، و واژه های املا شده به صورت فارسی میانه جنوبی به همان گونه پهلوی به قرائت درآمده اند.

دیگر: متن "درخت آسوری" تا مدت های بسیار زیادی به عنوان یکی از نمونه های نثر دوره فارسی میانه بشمار می رفت، چنانکه در مجموعه های مختلف متون پهلوی، از جمله مجموعه متون پهلوی، گردآورده جا مناسب آسانا، به صورت نثر و در ۵۴ بند به تحریر درآمده است. اما از چندی پیش تا کنون بر اثر تحقیقات دقیق برخی از پهلوی شناسان از جمله بنونیست^۲ و هنینگ^۳، روشن شد که این متن، شعر بوده و باید از یکی

۱- در متن حاضر، به سبب اختلاط با فارسی میانه ساسانی، در یک مورد، قاعده فوق رعایت نشده و این دو ضمیر به اشتباه به جای یکدیگر بکار رفته است. نک. متن آوا نوشت. بند ۹۸

۲ نک. Le Texte Du Draxt ASŪRĪK Et La Versification Pahlavie. Par E. Benveniste. Journal Asiatique, oct. Déc. 1930. PP. 193-225

از کهر ترین نمونه‌های نظم پیش از اسلام ایران دانست. البته
ناگفته‌نماند که تطبیق آن با قواعد شعری پس از اسلام، یعنی شعر
عروسی به هیچ وجه امکان پذیر نمی‌باشد. به هر صورت، متن حاضر پس
از تصحیح، بر اساس متن پایه که در آغازه آن اشاره شد، با نشان
دادن حدود تقریبی بیت‌ها و مصراع‌ها مورد بررسی و پژوهش قرار
گرفته است.

سدیگر: اصولاً، در بررسی متون باستانی، آوا نوشت متن دارای اهمیت
خاصی است. چنانکه درستی و نادرستی ترجمه آن، فقط بر اساس
قرائت و آوا نوشت قابل تشخیص می‌باشد. بویژه در متن حاضر که هم
یک منظومه است و هم نمونه‌ای از متون با زمانه غیر دینی فارسی میانه
اشکانی. از این جهت کلیه متن بر اساس شیوه مکنزی^۴ دقیقاً "قرائت
و آوا نوشت گردیده است.

چهارم: برخی واژه‌ها در متن به صورت مغلو ط ضبط شده و یا از قلم
افتاده است که با توجه به نسخه بدلها، در صورت اول تصحیح و در صورت
دوم افزوده شده و با علامت <> مشخص گردیده است. واژه‌هایی که در
حاشیه متن آوا نوشت، به صورت حرف نویسی آمده، شکل غلط واژه
های متن اصلی بوده که در آوا نویسی مورد اصلاح قرار گرفته است.
در ترجمه، کوشش شده که حتی الامکان هم ترجمه‌های روان از متن بدست
آید و هم اصالت آن رعایت گردد. از این روی در بیشتر موارد واژه‌ها
با صورت اصلی، و جمله‌ها با ساخت مندرج در متن پایه به ترجمه درآمده
است. در مورد شرح واژه‌ها نیز لازم به یاد آوری است که، به سبب
محدودیت‌های چاپی، فقط به توضیح واژه‌های غریب و نیز تذکرات لازم
در خصوص ابیات بسنده شده است.

A Pahlavi Poem. B.S.O.A.S. 13. 1950,

PP. 641- 48.

و نیز: نوایی، ماهیار. منظومه درخت آسوریک، مقدمه،

ص ۲۸-۱۷

MACKENZIE, D.N. : A Concise Pahlavi Dictionary. نک ۴

Oxford University . 1971

ترجمه و پژوهش‌هایی که صرفاً "در مورد متن درخت آسوری تاکنون
بعمل آمده و نگارنده از آنها آگاه است به شرح زیر می‌باشد:

- ۱- آبادانی، فرهاد. درخت آسوریک . J.C.O.I. . بمبئی ۱۹۵۶،
شماره ۳۸ ، ص ۲۲-۱.
- ۲- بهار، محمدتقی، (ملک الشعراء) ، شعرپهلوی (منظومه درخت
آسوریک)، ترجمه چندمتن پهلوی ، تهران ۱۳۴۷، ص ۹-۱.
- ۳- تفضلی، احمد، دوواژه‌یاری از درخت آسوری و برابر آنها در
فارسی . مجله‌ی دانشکده ادبیات تهران ، سال ۱۴ ، شماره ۲ ،
ص ۴۷-۱۳۸ .
- ۴- نوایی، ماهیار، منظومه درخت آسوریک . متن آوا نوشت ، ترجمه
فارسی، واژه‌نامه، یادداشتها . تهران ۱۳۴۶ .
- ۵- ANKLÉSARIA, B.T. A Description and Summary of the
Text of Drakht-i Asūrīk. J.C.O.I. , 38 , 1956 ,
PP. 37-40 .
- ۶- BENVENISTE , E. Le Texte du Draxt Asūrīk et la
Versification Pehlevie. J.A. , 218 , 1930 , PP.
193-225.
- ۷- BLOCHET , E. Drakht i Asūrik . Rev. du L'Hist.
Des Religion , Paris , 1895 , Vol. 32 , PP. 233- and
18-23: of The Appendix Transl. With Notes. Ibid .PP.
233-41. (From a Codex of Biblioth. Nat. De Paris, MS. Suppl.
Pers. No. 1216 PP. 1-4.
- ۸- BOLOGNESI , G. - Osservazioni Sul Draxt-i Asūrīk. -
R.S.O. 28 , 1953 , PP. 174-81.
- ۹- HENNING , W.B. A Pahlavi Poem. B.S.O.A.S. 13. ⁵
1950 , PP. 641-48.
- ۱۰- MODI, J.J. A Few Notes on the Pahlavi Treatise

---

۵ این مقاله توسط عبداللہ فریار به فارسی برگردانده شده است .

نک . مجله مهر، سال ۸، شماره ۲، ص ۸۲-۷۹.

of Drakht-i Asurik: J.C.O.I. ,3,1923 ,
PP. 79-90.

MODI, J.J. A Few Notes on the Pahlavi Treatise. -۱۱
of Drakht-i Asurik . J.C.O.I. , 38 , 1956 ,
PP. 23-36 .

SMITH , S. Draxt-i Asurik , Notes on the -۱۲
Assyrian Tree. Represents the Triumph of Zoras-
trianism Over Pagan Beliefs. B.S.O.A.S. , 4,
I, 1926 , PP. 69-76 .

UNVALA , J.M. Draxt i Asurik . B.S.O.A.S. , 2, -۱۳
1921-3 , PP. 637-78.

منابعی که در گزارش حاضر از آنها بهره گرفته شده است عبارتند از :

۱- بهار ، مهرداد. پژوهشی در اساطیر ایران ، تهران ۱۳۶۴

۲- تفضلی، احمد. دوواژه پارتی از درخت آسوری و برابر آنها در فارسی
مجله دانشکده ادبیات تهران ، سال ۱۴ ، شماره ۲ ، ص ۴۷-۱۳۸.

۳- نوابی، ماهیار. منظومه درخت آسوریک . متن ، آوا نوشت
ترجمه فارسی، واژه نامه ویبا دداشتها ، تهران ۱۳۴۶.

MACKENZIE, D.N. A Concise Pahlavi Dictionary. -۴
Oxford University . 1971

BOYCE, M. A Word-List of Manichaeian Middle -۵
Persian and Parthian. Belgium . 1977.

NYBERG , H.S. A Manual of Pahlavi. Vol. II, -۶
Wiesbaden. 1974

Pearson , J.D. A Bibliography of Pre-Islamic -۷
Persia. Great Britain. 1975

Pad nām ī yazdān

⟨draxt ī āsūrīg⟩

1 - draxt-ē rust ēst	tar ō šahr āsūrīg
2 - bun-aš hušk ēst	sar-aš ēst tarr
1 3 - warg-aš nay mārēd	bar-aš mārēd angūr
4 - šīrēn bār āwarēd	mardōmān wasnād
5 - ān-um draxt ī buand	buz ō ham-nibardīd
6 - kū:az aš tō abardar hēm	pad was gōnag xīr
7 - u-m pad xwanirah zamīg	2 draxt-ē nēst ham-tan
8 - čē šāh aš man xwarēd	ka nōg āwarēm bār
9 - magōgān taxt hēm	frasp hēm wādbānān
10- gyāg-rōb aš man karēnd	kē wirāžēnd mēhan ud mār
11- 3 yawāz aš man karēnd	kē kōbēnd jāw ud brinj
12- damēnag aš man karēnd	adurān waznād
13- mōg hēm warzīgarān	4 nālēn hēm brahn ⟨-ag⟩ padān
14- rasan aš man karēnd	kē tō pād bandēnd
15- čob aš man karēnd	5 kē tō grīw māžēnd

1 - W Lgš

2 - dlhtm

3 - ywʔzm

4 - wlʰhnpʔdʰn

5 - ywglywʰ

16- mēx ⁶ až man karēd	kē tō sar-kūnag wēžēnd ⁷
17- ēzm hēm ādurān	kē tō sēj brēžēnd
18- tābistān sāyag ⁸ hēm	pad sar šahrdārān
19- šīr hēm warzīgaran	angubēn āzād-mardān
20- tabangōg až man karēnd	dārūg-dān ⁹ wasnād
21- šahr ¹⁰ ō šahr 11 barēnd	bižišk ¹² ō bižišk
22- āšyān hēm murwīžagān	sāyag kārđagān
23- astag bē abganēm	pad nōg būm rōdēd
24- ka hirzēnd mardōmag	kū-m bē nē wināsēnd
25- bašn-um ¹³ ēst zargōn	yad ¹⁴ ō rōz ¹⁵ yāwēd
26- ān-iž mardōmag	kē-š nēst may ud nān
27- až man bār 11 xwarēnd	yad ¹⁶ amburd awištēnd
28- ka-š ān wāxt būd	draxt āsūrīg
29- buz im passux karēd:	dagr-um ¹⁷ frāž ašnawēd
30- kū tō-iž ō man rānēh	tō-iž ō man nibardēh
31- ka ēd až man	kirdagān šanīd

6 - ms

7 - s1kwn

8 - 's'yk

9 - dyn'y

10- štrw'n'

11- + y

12- bčšk'n'

13- by1wnm

14- wyt

15- ZNE

16- yt'mbwt

17- pr'čš'nyt

32- buwēd, nang ¹⁸ ō	19	20
21	halag saxwan-at padkārēd.	
33- burz hē dēw, ī buland	22	
	bašn-at mānēd dēwān-dēw	
34- kē pad sar šēd 11 yam	pad haw farrux āwām	
35- ud rōž, ī dēwān	23	24
	bandag būd hēnd mardōmān	
36- draxt-ē hušk-iž dārū	draxt <-ē> sar-aš būd zargōn	
37- tō až ēd kirdagān	sar-at ēst zargōn	
38- bē bār burdan sažēd	dānāg až duš-āgāh	
25	26	
39- yad ō ka barēm bār	až tō buland abē-sūd	
40- agar-at passux-ē karēm	nang-um buwēd garān	
41- wāžēnd im pad afsān 11	parsīg mardōm	
27		
42- kū wāy <-ōmand> hē ud wad xrad.	abē-sūd draxtān	
25	9	
43- yad tō bār āwarēh	mardōmān wasnād	
28		
44- gušn-at abar hirzēnd	pad ēwēnag čē gāwān	
29	30	
45- xwad gumanīg ahēm	kū rōspīg zādag hē	
31	32	33 34
46- ašnaw dēw. ī buland	ī-t az padkārēm:	

18- ĀLH	27- wʾš
19- hlg	28- ywdʾnt
20- pʾtkʾlyt	29- hyšm
21- bwlčw	30- hyš
22- B ^c YHWNyt	31- ʾdʾnwʾy
23- bwndk	32- bwlndyt
24- HWEʾy	33- Azy
25- HT	34- pʾtkʾlm
26- AYK	

47- ka dādār ba ²⁶ war ³⁵ zāwind	bāmīg xwābar ohrmazd
48- abēžag dēn ī māzdēs ³⁵ nān	če čāšt, xwābar ohrmazd
49- yud až man kē buz hēm	yaštan nē šahēd kēč
50- če jīw až man karēnd	andar yazišn ī yazdān
51- gōš ³⁶ -urwan, yazd	harwīn čahār-pādān
52- haw-iž ³⁷ hōm ī tagīg ³⁸	nērōg až man ēst
53- haw-iž ³⁷ bār-jāmag	če pad pušt ³⁹ dārēnd
54- yud až man kē buz hēm	kardan nē šahēd
55- kamar až man karēnd	aznāyēnd pad murwarīd
56- mōžag hēm saxtag 11	āzādan wasnād ⁹
57- angustbān ī husrōgān	šāh <ud> hamīarzān ¹¹
58- mašk-um karēnd āb-dān ⁴⁰	pad dašt <ud> wiyābān
59- pad garm rōz ud rabih	sard āb až man ēst
60- maškīžag až man karēnd ⁴²	kē sūr abar wirāžēnd
61- stabr 41 sūr ī wuzurg	až man sēj wirāžēnd
62- maškīžag až man karēnd	wasnād šahrdārān
63- kē xwadāyān ud dahibidān	<kū> sar ud rēš wirāžēnd
64- pad škōh <ud> āzārm	andar kanār <-um> dārēnd

35- b²wlč²wnd

36- gwš²wlwk

37- OLč

38- b²r w y²mk

39- YHSNNm

40- wlp²yh

41- + w

42- LBAY

65- ⁴³ nāmag aẓ man karēnd	frawardag dēwān
66- daftar ud pādixšīr	abar man nibēsēnd
67- zih aẓ man karēnd	kē bandēnd 44 <abar dron>
68- ⁴⁵ warak <aẓ man> karēnd	⁴⁶ waxšīg buz-pašmēn
69- kē āzādān ud wuzurgān	abar doš dārēnd
70- ⁴⁷ škanj aẓ man karēnd	kē bandēnd zēnān ⁴⁸
71- kē rōdistahm ud spandayād	abar bē ništīnēnd
72- kē pad <haw> mih pīl	<ud> zand-pīl dārēnd
73- ⁴⁹ bawum ⁵⁰ zunnār kē pad was	kārizār andar kār dārēnd
74- hambun nē wišāyēd ⁵¹	aẓ band zēnān
75- ⁵² pīlkahn ud ⁵³ kaškanjīr	ān-um xīrān ēwēn
76- yud aẓ man kē buz hēm	kardan nē šahēd ⁹
77- hambān aẓ man karēnd	wāzārgānān wasnād ⁵⁵ ⁵⁶
78- ke nān ud pist un panīr ⁵⁴	harwīn rōšn-xwardīg 11
79- kāpūr ud mušk ī syā	ud xaz ī tuxārīg
80- was jāmag šāhwār	padmōžan kanīgān

43-MKLTA

44-+ dwl

45-wlg

46-whšk

47-skwč

48-zynw²n

49-YHWWN

50-wz²l

51-dy²yt

52-py²lk²hn'

53-wkšk

54-pwst

55-hlwn

56-lwkn' hwltk y

81- pad hambān āwarēnd ⁵⁷	frāž ō šahr čē ērān
82- kustīg až man karēnd	ān-um spēd pašm
83- haw taškanag sāhwār	padmōžan wuzurgān
84- ān-um zanān <ud> kanīg <-an> ⁵⁸	pad war <ud> grīw stāyēnd.
84- ēw-um ham-sardag	až amā padwand
86- tan hu-bōd bōdād ⁵⁹	čiyōn gul ī gētīg
87- sru-ē dah widist ⁶⁰	abāz ō pušt dārēm
88- kōf ō kōf šawēm ⁶¹ ⁶²	wuzurg kišwar būm
89- až kust ī hindūgān	tar ō war-kaš 11 zrēh
90- yud sardag mardōmag	kē mānēnd tar haw būm.
91- widistīg ud war-čašm	kē čašm pad war ēst ⁶³
92- sar-šān sag 11 mān <-ēd>	brūg-š <-ān> mān <-ēd> mardōmān.
93- kē dār warg-ē xwarēnd	až buz šīr dōšēnd
94- haw-iž mardōmag	zīwišn až man ēst ⁶⁴
95- peš-pārag až man karēnd.	anōšag-xwar-mān
96- kē xwarēd šahrdār 11	kōf-dār ud āzād
97- ēw-um bēd abardar	až tō draxt āsūrīg

57- YHSNNm

62- OZLWNyt

58- ʾwšmw

63- AYNM

59- hwwy

64- ʾnwdʾk

60- slwky

61- kwpʾn

98 - ud <až> ⁶⁵ man šīr, panīr	bēd afrōšag ud māst ⁶⁶
99 - dū8-um kašk karēnd ⁶⁷	wasnad ⁶⁸ šāhīgānān
100- mādēsānān pādyāb	pad man pušt dārēnd
101- čang ud win ud kinnār	haw barbut ud tambūr.
102- hamāg zanēnd	pad man srāyēnd
103- ēw-um bēd abardar ⁶⁹ 70	až tō draxt āsūrīg
104- ka buz ō wāžār barēnd	ud pad wāhāg dārēnd
105- har kē dah drahm nē dārēd	frāž ō buz nē āyēd
106- xurmā pad dō pašīz	kōdakān xrīnēnd
107- dān <ud> astag tō šawād	frāž ō kōy ⁷¹ murdān
108- ēn-um sūd ud nekīh	ēn-um dahišn ud drōd.
109- kē až man buz bē rawēd	tar im čē pahn būm
110- ēn-um zarrēn 11 saxwan	kē man ō tō wāxt
111- čiyōn kē pēš xūg-warāž ¹¹	11 murwārīd afšānēd ⁷²
112- ayāb čang 11 zanēd	pēš ī uštar ī mast
113- až band abāz karēnd ⁷³	kū pad bun-dahišnīh ¹¹
114- kōfān čarag šawēm	ō hu-bōd ¹¹ 11 kōfān

65- ANE

66- wm²st

67- dw²m

68- W dyn²y

69- ADYNNm

70- +HWE²m

71- MN 1t²n

72- PZKWNyt

73- bwn

- 115- ⁷⁴giyāh ⁷⁵tarrag xwarēm <ud> až xānīg sard āb
 116- ³⁰tō kust hē ēdar kū gurhagān-mēx
 117- ⁷⁶buz pad pērōžih šud xurmā andar 77 ō stō

- 118- ⁷⁸srōd-um ⁷⁹kē srāyīd, ⁸⁰kē nibišt ⁸¹xwēš, ⁸²dagr zīwād, pad
 har srōdān 11 sar 83 dušmin murd wenād. ⁸²kē nihād ud
 kē nibišt haw-iž pad ham-ēwēn pad gētīg tan husraw
 ud mēnōg bōxtag ruwān.

ēdōn bawād.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رسانه علوم انسانی

-
- 74- gw^h 81- dlg
 75- tlng 82- sly^{nm}'n
 76- pylwčy 83- +dwšmⁿ'n ZNE y sl
 77- +hwsllwgg ^wwwstb'
 78- ^w'
 79- slyt
 80- +MNW